

BEWAARPLAATS	ARCHIEF/COLLECTIE	INV./CAT.NR.	FOTONEGATIEF PLAATS EN NR.	AFGIETSEL PLAATS EN NR.	NR.
RANB	Coll. C.v.U.	3582	26-A2-38	Eigendom Stichting BRABANTS HEEM	

DATE: 1591 of 1640

ZEGEL VAN
schepenen van Erp

FUNCTIE

RANDSCHRIFT

ZEGELCLAUSULE

VOORSTELLING

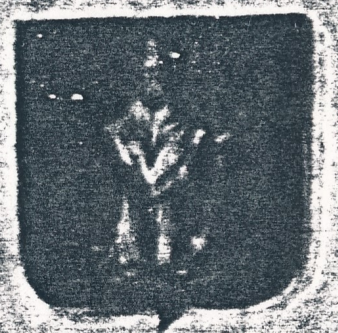
MATERIAAL	KLEUR	VORM	MAAT	STAAT	BEVESTIGING	CONTRAZELLE

VAN WAPEN DEN KORING.

DE HOOGHE RAAD VAN ADEL, gebruik makende van de magt aan
denzelyen verleend, bij besluit van den 20ten Februarij 1816, bevestigt bij
dezen de Gemene van *Corp.*

ingevolge het, door haar gedaan verzoek, in het bezit van het navolgende Wapen:

Leopold van Saxe, Orde van de Serafijn van Goud

Gedaan in SCRAFFENHAGE den 16. July 1817.

TER ORDONNANTIE VAN DEN HOOGHEN RAAD

ERP

GEMEENTE EN PAROCHIE

door

Dr. A. P. M. Meuwese
oud-pastoor van Erp

1955

UITGAVE VAN HET PROVINCIAAL GENOOTSCHAP VAN
KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN IN NOORD-BRABANT

lieten toen het bestuur over het dorp evenals over de andere dorpen in Peelland voeren door de kwartierschout van Peelland, en deze droeg dit bestuur op aan zijn Stadhouder. Als eerste stadhouder zien we in Erp genoemd in 1651 jr. Jacob Albert Prouningh. Hij was waarschijnlijk de zoon van de bekende Kwartierschout van Peelland, jr. Cornelis Prouningh genoemd Deventer (R. 40 fol. 1). De opvolgende stadhouders, die het bestuur over Erp gevoerd hebben, zijn dezelfde die genoemd worden voor de andere dorpen in Peelland, o.a. Nuenen-Gerwen¹. 't Heeft dus geen zin, die hier op te noemen.

De *schepenen* (germaans woord, lat. *scabini*) vormden een college, dat *schepenbank* of *dingbank* genoemd wordt. Er was wel geen dorp of het had een dingbank. De naam dingbank wijst op de rechterlijke bevoegdheid, die de schepenen bezaten. De rechtspraak is hun oudste taak geweest; de dingbank was een voortzetting van de burenspraak in de oudheid. De rollen van de gedingen, die voor hen zijn gevoerd, en hun getuigenissen over zaken van vrijwillige rechtspraak zijn bewaard voor de jaren 1540-1810². Immers ook bij zaken die tegenwoordig voor een notaris gebracht worden (b.v. acten van verkoop, geloften, erfdelingen, boedelzaken) werden de acten opgemaakt voor schepenen, gewoonlijk voor twee van hen³. Dikwijls brachten men ook zulke zaken voor schepenen in Den Bosch; dan werden de acten opgemaakt in het Latijn. De Erpse schepenen bedienden zich van het Nederlands. De oudste Erpse acte die ik vond is van 1382. De Bossche schepenbrieven over Erp zijn veel ouder. Naast hun rechterlijke functie hadden de schepenen ook een bestuurstaak: ze hadden het toezicht over de financiën, verordenden gemeentelijke belastingen, controleerden de ambtenaren, voerden de schouw van wegen en waterlopen; ze hadden dus vrijwel de taak van onze gemeenteraden.

Schepenen waren er zeven, zowel in steden als in dorpen. Ze werden voor een jaar benoemd door de schout van Hertog of heer. De schout stond aan het hoofd van de schepenbank, maar dikwijls, vooral als hij meer dorpen bestuurde, liet hij zich vervangen door de oudste schepen in dienstjaren, de president-schepen of president loco-officier. De voornaamste man bij de schepenbank was de toegevoegde secretaris. Want de Erpse schepenen waren wel mannen met gezond verstand en bedreven in de landbouw, maar in lezen en schrijven waren velen niet bedreven. Een acte van 1619 wordt ondertekend: 'Ick Ivo Wouters schepene des dorps van Erp ende mede voor Gerit Henrick, omdat hij niet schrijve en can.' Uit de talloze acten ten gunste der armen, opgenomen in het Register van de H. Geest, zou men een lijst van de schepenen van ieder jaar kunnen samenstellen; de schepenen van 1382 waren: Hanrick Lonuss⁴, Jan Fraij, Sparrenberg, Aert van Hackenem, Didderic Aertsoen, Gerit vanden Velhamer, ende Sijmon vanden Dijke.

De schepenbank zegelde de stukken met haar eigen zegel. Het randschrift van dit zegel was: *S(igillum) commune scabinatus in Erp*, 'Gemeenschappelijk zegel van het schependom in Erp'. Het oudste exemplaar, dat geheel gaaf is, is van 1412⁵. Het toont

¹ Frenken, *Memoriaal* p. 134.

² Rijksarchief: *Erp, Algemeen schepenprotocol* no. 24-44, tot 1684, daarna gesplitst.

³ De schepenen gaven dan acten van certificatie, die werden opgenomen in de schepenprotocollen. Het zijn vooral deze acten van certificatie, die de schepenprotocollen zo belangrijk maken. Er worden toch allerlei gegevens over personen en zaken in gevonden.

Ik ben de Heer F. W. Smulders te 's-Hertogenbosch grote dank verschuldigd, omdat hij mij uit Bossche en Erpse schepenprotocollen veel gegevens over Erp verschaft heeft.

⁴ Lonus was de afkorting van de toen zeer gebruikelijke naam Leonius. We zien hier verschillende schepenen genoemd naar de plaats, waar ze woonden. (Hackenem, Velhamer, Dijk.)

⁵ Van 1382 af zijn er zegels bewaard, verschillende zijn min of meer beschadigd.

het beeld van St. Servatius geflankeerd door een wapen en door een cirkel met ster. Het wapen, vier klimmende leeuwen, is het wapen van de Hertog van Brabant¹, het duidt aan, dat Erp een hertogsdorp was. Of de ster in een cirkel iets meer betekent dan een ornament, kan ik niet zeggen. We zien ditzelfde zegel nog in 1539.

Schepenzegel van Erp 1412

1568

In 1568 is er een nieuw zegel. In plaats van het wapen van de hertog is nu gekomen het wapen van de heren van Erp (het S. Andreas-kruis). Dit is een bevestiging van hetgeen we vroeger gevonden hebben, dat de heerlijkheid der heren van Erp begonnen is in 1566. Toen zal onmiddellijk in plaats van het wapen van de hertog het wapen van de heren van Erp in het schepenzegel gekomen zijn. Het laatste zegel van de Erpse schepenzegel is van 1698. Hier vinden we links van Servatius een blank wapen waarin een kruis, en rechts een wapen met een zeer onduidelijk St. Andreas-kruis. In 1642 heeft de heerlijkheid voor de heren van Erp een eind genomen, wellicht hadden de heren van Erp, die zich toen heren van Frisselsteijn noemden, nog zoveel invloed in Erp, dat men hun wapen in het gemeentewapen liet staan.

De *Secretaris* was de voornaamste man bij de schepenzegel. Hij hanteerde de pen in haar vergaderingen, hij formuleerde de vonnissen van de dingbank, hij maakte de akten op en schreef ze in een protocol.

Oorspronkelijk was er in geheel Peelland maar één secretarisambt, men noemde dit het 'schrijfambacht van Pedelandt'. Dit is later in verschillende secretarieën gesplitst. Een secretarie was een leen, ze was erfelijk en kon bij verkoop op anderen overgaan.

Het is lang de familie Van Heessel geweest, die het erf-secretariaat van St. Oedenrode en andere dorpen gehad heeft. Jan van Heessel de Oude bezat in 1615 het secretarisambt van St. Oedenrode en van 16 andere dorpen in Peelland². Zijn zoon Jan van Heessel de Jonge verhuisde in 1633 de secretarie van St. Oedenrode, Veghel, Aerbeke, Stiphout, Rixtel en Lieshout³. Diens zuster, Genoveva van Heessel, huisvrouw van Hendrick Martens van Beers, verwierf in datzelfde jaar de secretarie van Erp en Lierop⁴. In 1650 was Johan van Heessel, in 1651 Willem van Daverveldt erfsecretaris van Erp⁵. Johanna van Groenendonck, weduwe van Huijbert van Buedel, verhuisde in 1666 de secretarie van Erp ten behoeve van haar onmondige kinderen Hen-

¹ Sinds Hertog Jan I staan er vier leeuwen in het wapen van de Hertogen van Brabant. Cf. van Heurn, *Historie der Stad en Meijerije van 's-Hertogenbosch* I p. 156.

² Cf. 'Strick Grefier', *Raad van Brabant* nr. 1322 fol. 165.

³ Cf. Momms, *St. Oedenrode* p. 18.

⁴ *Raad van Brabant* nr. 1322 fol. 166 en nr. 1324 fol. 103.

⁵ *Erps protocol* R. 39 fol. 1 en 40.

drick e
Hendri
broers,
In 1709
broede
Schijnd
gulden.
De Jon
De s
goed, d
rissen l
namen
collen⁴
1542-
1569-
1595-
Laurent
1433. In
Latijns

De be
'Het ho
lles, d
Bedoelt
kens, be
laatste v
gekomen
eiken pl
De ve
1639-
1651-
1652-
1660
1661-
1662-
1681-
Onde
del, die
De Jon
na 1712
zelf wa

¹ Raad
Hendric
² Raad
van Joh
³ Hij wa
⁴ R. 24-
⁵ Regist
secretari
⁶ De va
vader G

Het gemeentewapen van Erp met zijn draak.

Het gemeentewapen van Erp is ingevoerd bij besluit van de Hoge Raad van Adel te 's-Gravenhage op 16 juli 1817. Het officiële wapendiploma is te bewonderen in het gemeentehuis op de kamer van de burgemeester. Hierop zien we in het midden een schild met een blauw veld (lazuur) met daarop in goud St. Servatius met staf en sleutel. Achter hem, ook in goud, een beest, waarvan wordt aangenomen, dat het een draak is.

afbeelding van het schild op het
authentieke wapendiploma.

De tekst luidt als volgt:

"Vanwege den koning".

De Hooge Raad Van Adel, gebruik makende van de magt aan denzelven verleend, bij besluit van den 20sten februarij 1816, bevestigt bij dezen de Gemeente Erp.

ingevolge het, door haar gedaan verzoek, in het bezit van Het navolgende Wapen:

Zijnde van lazuur, beladen met St. Servatius van goud.

Gedaan in 's-Gravenhage den 16: juli 1817.

w.g.Mak:L:dGooy

ter ordonnantie van den hoogen raad,

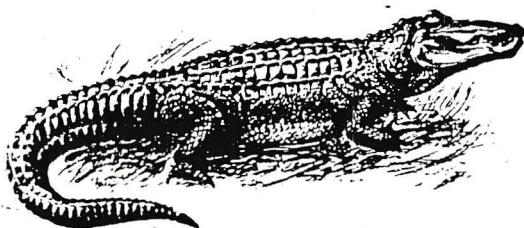
w.g.de Wacker van Zon secretaris.

Op het schild houdt St.Servatius in zijn rechterhand de bisschopsstaf; hij was bisschop van Maastricht en in zijn linkerhand een sleutel, ^{Die sleutel had St. Servatius,} ~~die hij~~ volgens een legende, in een visioen van de apostel Paulus ~~had~~ gekregen (een zilveren sleutel), omdat hij niet onder hoofde te doen voor Mozes, die van God stenen tafelen ontving. De legende verhaalt verder, dat de sleutel eens werd ontvreemd en later in twee stukken teruggevonden. Goudsmeden konden hem niet herstellen, omdat hij niet door mensenhanden was gemaakt; na zonsongang werd toen de sleutel op het altaar gelegd en de

volgende dag was hij weer geheel gaaf.

Wat "dedraak" achter Servatius doet is een raadsel.

Een draak pleegt wel voor te komen in wapens met St. Joris. In de legende bestaat wel een arend die de H. Servatius met uitgespreide vleugels overschaduwde, zodat de heilige voor de felle zon ~~werd~~ behoed. Het beest op het wapen lijkt echter allerminst op een arend. De lange puntige staart, het lange lijf, korte pootjes en de tong doen ~~mij~~ meer denken aan een krokodil (alligator). De tong kan echter ook worden gezien als een klein vlammetje dat alleen door een draak kan worden uitgespuugd.

In een wapenboek, dat in 1923 is verschenen, weten ze met het beest ook geen raad. De letterlijke beschrijving luidt:

Erp. 2667 inwoners, 3562 H.A. oppervlakte.

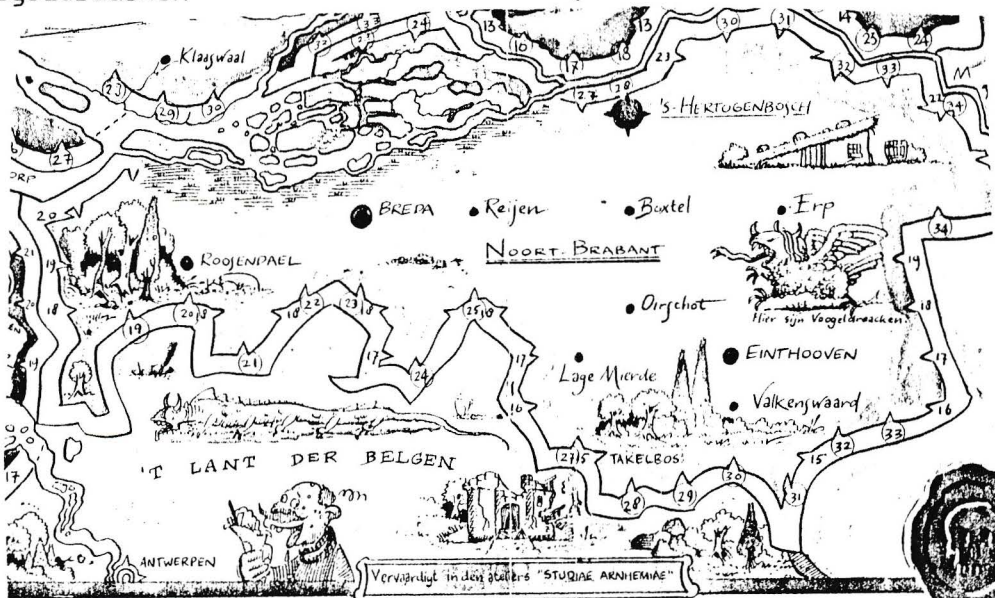
"Wapen: in blauw het beeld van St. Servatius in bisschoppelijk gewaad, in de rechter hand den staf, in de linker- een sleutel, en achter hem, aan zijn voeten, vergezeld een omgevenden vos(?), alles van goud."

Op het huidige briefhoofd van de gemeente Erp zien we duidelijk een draak:

Wanneer de draak zo duidelijk herkenbaar is geworden is niet bekend, vermoedelijk is hij na de oorlog ontworpen. Zeker is, ~~dat~~ dat ± 1960 de afbeelding bestond.

Op de gemeentevlag, vastgesteld op _____, is de draak duidelijk als zodanig herkenbaar en ook op de zo _____ door onze voorzitter samengestelde omslag van ons heemkundig tijdschrift zien we de draak zelfs met vleugels en de sleutel van St. Servatius vastgeklemd in zijn vogelpoten. Dat sluit ook aan bij de afbeelding die onlangs in het jeugdblad "Eppo" verscheen op een samengestelde schatkaart van zuid-Nederland met het onderschrift "Hier zijn voogldraacken"

Zo zouden we toch nog kunnen gaan denken, dat de arend in de legende van St. Servatius is uitgebeeld.

Gezien het bovenstaande, moet dit echter worden uitgesloten.

Hoe het beest in 1817 op het gemeentewapen is gekomen blijft voornog een raadsel. Een vraag daartoe gesteld aan de secretaris van de Hoge Raad van Adel, de heer Schutte, kon niet worden beantwoord, omdat archiefstukken ontbreken. Voor alle gemeenten moesten destijds wapens worden vastgesteld, waartoe afdrucken van de oude schepenzegels of de stempel zelf worden opgezonden om te dienen voor het ontwerpen van een wapen. Zo is het wapen van Veghel ook in 1817 vastgesteld, maar op het wapendiploma tot in details beschreven welke figuren bij Lambertus in het wapenschild zijn uitgevoerd. Helaas ontbreekt die gedetailleerde beschrijving op het wapendiploma van Erp.

De burgemeester van Erp zond bij brieven van 6 november 1815 en 28 november 1816 " het wapen deeser gemeente hetgeene dezelve voorheen en zedert onheugelijke tijd gevoerd hebben, zijnde Sinte Servatius". Met het wapen wordt in deze brief bedoeld het schepenzegel, terwijl een/gegeven van de draak ontbreekt.

De oude schepenzegels van Erp geven, voor zover bekend, ook geen uitkomst. Wel staat op alle zegelafdrucken St. Servatius, maar een draak of ander beest ontbreekt.

De diversiteit in de afbeeldingen bij St. Servatius op de schepenzegels

is opmerkelijk en op zich al interessant.

In het boek van pastoor Meuwese zien we op blz. 66 de zegels van 1412 en 1568 afgebeeld en de vermelding, dat het laatste zegel van 1698 dateert.

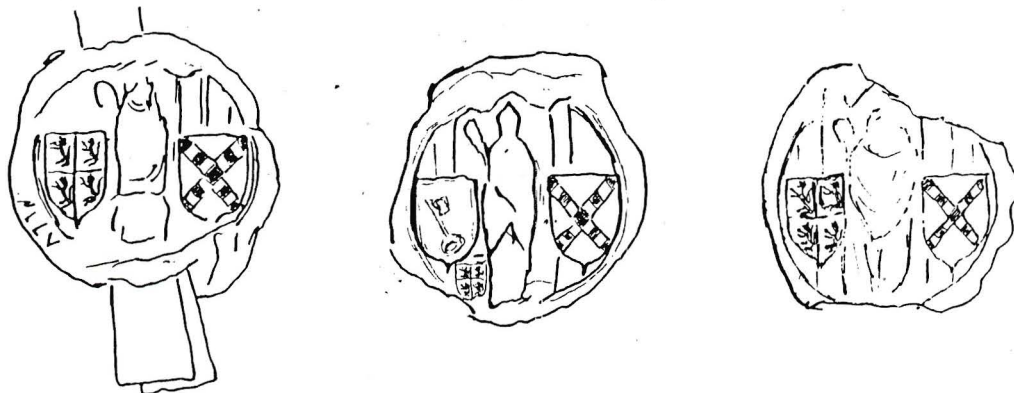

Schepenszegel van Erp 1412

1568

Uit enige overgebleven zegels aan charters blijkt, dat in 1683 het laatst bekend schepenszegel werd gebruikt, maar dat tussentijds, althans in 1691 ook een ander zegel werd gebruikt.

Het beschrijven van zegels is een studie op zich.

Bekend is, dat een nieuwe heer van een heerlijkheid zijn wapen op het zegel of en zo ook bij huwelijk met een adellijke dame. De bij St. Servatius voorkomende afbeeldingen kunnen als volgt zijn ontstaan:

de vier klimmende leeuwen horen zoals pastoor Meuwese schrijft, op het wapen van de hertog van Brabant en duidt erop, dat Erp een hertogsdorp was. Het geblokt andrieskruis is het wapen van de heer van Erp. De ster zou kunnen duiden op een van van Erp en komt ook voor in het wapen van Van den Bossche, zoals bekend in de vroege geschiedenis van Erp een belangrijke familie.

De sleutel zoals hiervoor vermeld een attribuut van St. Servatius zoals die thans ook in het gemeentewapen is afgebeeld.

